

Gülden PAMUKCU*

SOSYAL STATÜ BAĞLAMINDA NEZAKET STRATEJİLERİ: MOLİERE'İN KİBARLIK BUDALASI ÖRNEĞİ

ÖZET

Dilin sosyal statü ve güç ilişkilerini yansıtmaya yetisi, iletişimde stratejik kullanımları da beraberinde getirir. Nezaket stratejileri, bireyler arasındaki sosyal mesafeyi, güç farkını ve yükümlülük derecesini düzenlemek için kullanılan dilsel araçlardır. Bu çalışmada, Fransız oyun yazarı Jean-Baptiste Poquelin ya da bilinen adıyla Molière'in *Kibarlık Budalası*'nda sosyal statü farklarının nezaket stratejilerinin kullanımı üzerindeki etkisi ve bu stratejilerin maddi ve manevi çıkarlar doğrultusunda manipülasyon aracı olarak nasıl işlev gördüğü incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, dilin yüksek ve düşük sosyal statüdeki karakterler tarafından manipülatif bir şekilde kullanılarak nezaketi basit bir kibarlık göstergesi olmaktan çıkarıp nasıl bir kontrol ve sosyal etki aracına dönüştüğünü incelemektir. Nitel metin analizi yöntemiyle eserdeki ilgili diyaloglar incelenmiş, Brown ve Levinson'un Nezaket Kuramı çerçevesinde olumlu ve olumsuz nezaket stratejilerinin manipülatif kullanımı ortaya koyulmuştur. Amerikalı sosyolog Erving Goffman'ın Yüz Koruma Kuramı, İngiliz filozof Herbert Paul Grice'in İşbirliği İlkesi Kuramı ve Fransız sosyolog, antropolog ve filozof Pierre Bourdieu'nün Sembolik Sermaye Kuramı da analiz sürecine dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular, eserdeki ana karakter olan Mösyö Jourdain'in sosyal statü arzusu ve zaaflarının, eserdeki diğer karakterler tarafından manipülatif nezaket stratejileri aracılığıyla sistematik olarak sömürüldüğünü göstermektedir. Bu durum, dilin nezaket stratejileri aracılığıyla bir kontrol ve çıkar sağlama aracı haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Nezaket kuramı, sosyal statü, dil manipülasyonu

POLITENESS STRATEGIES IN THE CONTEXT OF SOCIAL STATUS: THE CASE OF MOLIERE'S *THE BOURGEOIS GENTLEMAN*

ABSTRACT

The ability of language to reflect social status and power dynamics also brings with it strategic uses in communication. Politeness strategies are linguistic tools used to regulate social distance, power differences, and the degree of imposition between individuals. This study examines the impact of social status differences on the use of politeness strategies in *The Bourgeois Gentleman* by French playwright Jean-Baptiste Poquelin Molière, and how these strategies function as tools of manipulation in line with material and moral interests. The aim of this research is to analyse how language, through its manipulative use by characters of higher and lower social status, transforms politeness from a mere act of courtesy into a tool of control and social influence. Using a qualitative text analysis method, relevant dialogues in the play were analysed within the framework of Brown and Levinson's Politeness Theory, revealing the manipulative use of positive and negative politeness strategies. The analysis also incorporates American sociologist Erving Goffman's Face-Saving Theory, English philosopher Herbert Paul Grice's Cooperative Principal Theory, and French sociologist, anthropologist, and philosopher Pierre Bourdieu's Symbolic Capital Theory. The findings demonstrate that the main character, Monsieur Jourdain, is systematically exploited by other characters through manipulative politeness strategies that target his desire for social status and his weaknesses. This reveals how politeness strategies, through language, can become tools of control and personal gain.

Keywords: Politeness theory, social status, language manipulation

* Arş. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Burdur/Türkiye. E-posta: gpmukcu@mehmetakif.edu.tr / Research Assistant, PhD, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Western Languages and Literatures, Burdur/Turkiye. E-posta: gpmukcu@mehmetakif.edu.tr

Giriş

İletişim, yalnızca dilbilgisel olarak doğru cümleler kurmakla sınırlı değildir; toplumsal, kültürel ve kişilerarası unsurlar da en az dilbilgisi kuralları kadar önem taşır. Bu noktada devreye giren edimbilim, dilin işlevsel yönünü ve bağlam içerisindeki kullanımını inceleyen bir dilbilim dalı olarak, iletişimi tek başına dilbilgisi kurallarına indirgemeyip sosyal ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alır. Dolayısıyla, bir dili etkili şekilde kullanmak için yalnızca dilbilgisel yapılar hâkim olmak yeterli değildir; iletişimin gerçekleştiği kültürel ve toplumsal kodları da bilmek gerekir (Leech, 1983, s. 150; Hymes, 1972, s. 272). Bununla birlikte dil kullanımı, sadece iletişimsel bir araç olmanın ötesinde, toplumsal statü ve farklı biçimlerdeki (ekonomik, kurumsal, kültürel, cinsiyet temelli vb.) güç ilişkilerini yansıtmak için önemli bir göstergedir. Bu bağlamda edimbilim, dilin sosyal bağlamlarda nasıl işlediğini inceleyerek, bireylerin konuşmalarında sosyal roller, hiyerarşik konumlar ve statü farkları gibi çeşitli güç dengelerini nasıl yansıttıklarını anlamaya çalışır. Bu çerçevede, nezaket stratejileri (İng. politeness strategies) dilin sosyal statüye göre nasıl değişiklik gösterdiğini anlamada çok önemli bir rol oynar.

Edimbilimsel unsurların sosyal statü ve dil ilişkisi üzerindeki etkisi, dilbilim literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Brown ve Levinson'un (1987) "Nezaket Kuramı" bu alandaki en temel çalışmalardan biridir ve sosyal ilişkilerde dilin nezaket stratejileri kullanılarak nasıl şekillendiğini incelemektedir. Nezaket kuramı çerçevesinde, "yüz" kavramı bir bireyin sosyal etkileşimlerde korumaya çalıştığı onur, saygınlık ve statüsünü ifade eder. Brown ve Levinson'a göre, konuşmacılar hem kendi hem de muhataplarının yüzünü korumak adına dolaylı anlatımlar ve nezaket stratejileri kullanır. Böylelikle sosyal statü farkları gözetilerek, iletişim sırasında karşıdaki kişinin onurunu, saygınlığını ve sosyal konumunu zedelememeye özen gösterilir. Leech (1983, s. 132-151) ise pragmatik işlevsel bir boyutu olan "Nezaket İlkesi" (İng. Politeness Principle) ile bu kuramı genişletir. Leech, nezaketi dilsel davranışın merkezine yerleştirir ve iletişimi kolaylaştırmak için insanların birbirlerine karşı saygılı ve dikkatli olmalarının önemini vurgular. Nezaket İlkesi (Leech, s. 132-134), Grice'in (1975) "İşbirliği İlkesi'ni" (İng. Cooperative Principle) tamamlar niteliktedir. Grice'in işbirliği ilkesi, insanların açık ve anlaşılır bir şekilde konuşmalarını sağlayan dört temel ilkeyi - doğruluk, bilgi yeterliliği, ilgililik ve açıklık - içerir. Holmes (1995) ise kadınlar ve erkekler arasındaki dil farklılıklarını incelemiş ve nezaket stratejilerinin cinsiyetler arası sosyal ilişkilere nasıl yansıdığını tartışmıştır. Holmes'a göre, kadınlar toplumsal olarak onlara atfedilen "bakım verici" ve "ilişki odaklı" rollerle uyumlu olarak genellikle daha dikkatli, empatik ve sosyal uyum sağlayıcı bir dil kullanma eğilimindeyken erkekler onlara toplumsal olarak atfedilen "güçlü", "bağımsız" ve "rekabetçi" rollerin bir yansıması olarak daha doğrudan ve rekabetçi bir dil kullanma eğilimindedir (s. 15-21). Daha güncel çalışmalara gelirse, Watts (2003) ve Culpeper (2011), kuramın evrenselliğine dair eleştiriler getirerek, nezaketin bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğini vurgulamışlardır. Modern iletişim araçlarında nezaket stratejilerinin dönüşümüne ilişkin çalışmalar ise, Locher ve Graham (2010) ile Bou-Franch ve Garcés-Conejos (2020) tarafından ele alınmış, sosyal medya ve dijital iletişimde yüz koruma stratejilerinin nasıl farklılaştığı gösterilmiştir. Kádár ve Haugh (2013) bu stratejilerin kültürel bağlamda yeniden değerlendirilmesine odaklanırken edebiyat bağlamında Simpson'ın (2003) çalışmaları, dilin edebi eserlerdeki işlevselliğini ele almıştır.

Nezaket stratejileri, her zaman öngörülen şekilde işlemez; bazen manipülatif amaçlarla kullanılarak bireylerin maddi ya da manevi çıkar sağlamalarına aracı olabilir. Bu tür stratejik kullanım, özellikle başkalarını etkileme ya da yönlendirme isteğini yansıtır ve böylece konuşmacı,

iletişimdeki gücünü artırmaya yönelik adımlar atmış olur. Edebiyat ve özellikle tiyatro, karakterlerin dilsel etkileşimlerini tüm yönleriyle görünür kılmaya açısından, güç ilişkileri ve nezaket stratejilerinin manipülatif kullanımı üzerine zengin örnekler sunar. Sahne üzerindeki karakterler arasındaki çatışmalar, hedeflerine ulaşmak için başvurdukları ikna yöntemlerini ve dilsel oyunları somut biçimde gözler önüne serer. Böylece, güç mücadelesi, statü farklılıkları ve manipülasyon gibi olgular, izleyiciye veya okuyucuya açık bir şekilde aktarılır. Örneğin Shakespeare'in *Othello* adlı oyununda, Iago'nun incelikli ancak sahte nezaket ifadeleriyle Othello'yu yönlendirmesi, güç ve çıkar elde etmenin çarpıcı bir örneğini oluşturur. Benzer şekilde Molière'in *Tartuffe* oyununda, Tartuffe karakteri, dinî motiflerle süslediği sahte nezaket stratejileri sayesinde Orgon'u etkisi altına alır. Bu bağlamda Molière'in *Kibarlık Budalası* (Fr. *Le Bourgeois Gentilhomme*) adlı eseri, nezaket stratejilerinin manipülatif bir araç olarak nasıl kullanıldığını gösteren güçlü örneklerden biridir. Eserde, dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda karakterlerin zaaflarını sömürerek maddi ya da sosyal kazanç elde etmelerini sağlayan bir manipülasyon aracı olarak işlev görür. *Kibarlık Budalası* üzerine yapılan çalışmalara göz atacak olursak Peifer (2000) Molière'in *Kibarlık Budalası* oyununda otonomi ve otonomik çağrışımlar üzerinde durmuş, Kılıçeri (2022) *Kibarlık Budalası*'nda Greimas'ın anlatı izlencesi üzerine göstergebilimsel gözlemler gerçekleştirmiş, Dirhoussi ve El Bouazzaoui (2022) Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye, ayırım ve habitus gibi bazı kavramları aracılığıyla *Kibarlık Budalası*'nın sosyolojik çözümlemesini yapmıştır. Bu çalışma ise Molière'in *Kibarlık Budalası* adlı eserinde maddi ve manevi çıkarlar doğrultusunda nezaket stratejilerinin manipülatif kullanımlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma temelde özellikle Brown ve Levinson'ın Nezaket Kuramı (1987) üzerine kurulu olsa da Goffman'ın Yüz Koruma Kuramı (1967), Grice'in İşbirliği Kuramı (1975) ve Bourdieu'nün Sembolik Sermaye Kuramlarından (1979) faydalanacaktır. Araştırma sorusu şudur: Dilin yüksek ve düşük sosyal statüdeki karakterler tarafından manipüle edilmesi, nezaketi basit bir kibarlık göstergesi olmaktan çıkararak, nasıl bir kontrol ve sosyal etki aracı haline dönüştürür?

Çalışmada nitel metin analizi yöntemi kullanılarak seçili eserdeki alt sınıf ve üst sınıf karakterler arasındaki nezaket stratejilerinin kullanımı incelenecektir. Eserdeki nezaket stratejilerinin sosyal statüye dayalı farklılıklar bağlamında ele alınarak nasıl bir manipülasyon aracı olarak kullanıldığı tartışılacaktır. Araştırma, oyunun tamamını kapsamakla birlikte, nezaket stratejilerinin belirgin olduğu diyaloglar üzerinde yoğunlaşacaktır. Seçim kriteri olarak, sosyal statü farklılıklarının ve dilsel manipülasyonun açıkça ortaya konduğu diyaloglar belirlenecek, karakterlerin sosyal statüleri, eserin bağlamı ve dönemin sosyal yapısına göre değerlendirilecektir. Brown ve Levinson'ın (1987) Nezaket Kuramı temel alınarak diyaloglarda kullanılan nezaket stratejileri toplumsal hiyerarşi, yüz koruma ve sembolik sermaye bağlamında olumlu ve olumsuz nezaket kavramları üzerinden incelenecektir.

Bu çalışma, nezaket kuramının esnekliğini ortaya koymanın yanı sıra, edebiyat eserlerinde dilin manipülatif bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda, Molière'in *Kibarlık Budalası* adlı eserinde nezaket stratejilerinin maddi ve manevi çıkarlar doğrultusunda nasıl işlevselleştirildiğini inceleyerek, dilin edebi metinlerde manipülasyon aracı olarak nasıl devreye girdiğini ve hangi amaçlara hizmet ettiğini derinlemesine anlamayı hedeflemektedir. Literatürde, nezaket stratejilerinin kültürel bağlamda yüz koruma aracı olarak incelendiği çalışmalar yaygınken, bu çalışma, stratejilerin çıkar sağlama amacıyla manipülatif kullanımına odaklanarak bu alana yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Nezaket Stratejileri Aracılığıyla Dilin Manipülasyonu

Molière'in *Kibarlık Budalası* adlı oyunu, XVII. yüzyıl Fransız toplumunun sosyal statü ve görgü kuralları kavramlarına eleştirel ve hiciv dolu bir bakış sunar. Eser, soylu kesime özenen ve onların yaşantısını taklit etmeye çalışan orta sınıf bir burjuva olan Mösyö Jourdain'in çabalarını merkeze alır. Komik unsurlarla süslenen bu toplumsal yükselme hikâyesinde Mösyö Jourdain'in soyluluk arzusu çevresindeki kişiler tarafından kolayca sömürülmesine yol açar.

Bir soylu olan Dorante ile soyluluğa özenen burjuva Mösyö Jourdain arasındaki diyaloglarda nezaketin manipüle edilmesi aracılığıyla gerçekleşen bu sömürüyü net bir şekilde görmekteyiz. Dorante, Jourdain'in soyluluk zaafını kullanarak maddi kazanç sağlamak amacıyla olumlu nezaket stratejilerine başvurur. Brown ve Levinson'ın (1987) nezaket kuramına göre olumlu yüz, "iletişime katılanların, olumlu ve tutarlı bir benlik veya kişilik imajıdır (önemli ölçüde bu öz imajın takdir edilmesi ve onaylanması arzusunun da içerir)" (s. 311). Olumlu yüz, bireyin toplum tarafından kabul görme, onaylanma ve beğenilme ihtiyacını ifade eder. Olumlu nezaket stratejileri ise bu yüz ihtiyacını tatmin etmek için kullanılan dilsel araçlardır. Dorante, Mösyö Jourdain'e yönelik ifadelerinde, onun olumlu yüzünü okşayarak kendisini onaylanmış ve değerli hissetmesini sağlar. Jourdain'e sanki bir dostu ya da sosyal eşitiymiş gibi davranarak abartılı övgülerde bulunur. Bu strateji, Dorante'mın asıl amacı olan Jourdain'in zaafını kullanarak maddi kazanç elde etme niyetini gizler. Dorante'mın sıkça kullandığı iltifat dolu hitapları bu durumu açıkça gösterir:

- "Sevgili dostum Mösyö Jourdain, nasılsınız?" (Molière, 2015, s. 45)
- "Vay Mösyö Jourdain? Dünyanın en şık adamı olmuşsunuz!" (Molière, 2015, s. 46)
- "Bu kıyafet size çok yakışmış. Bizim sarayda sizden daha şık delikanlı yok doğrusu." (Molière, 2015, s. 46)
- "Sizi temin ederim Mösyö Jourdain, emrinize amadeyim. Saray nezdinde size hizmet etmek için yanıp tutuşuyorum." (Molière, 2015, s. 52)

Dorante, Mösyö Jourdain'e yönelik abartılı iltifatlarıyla, onun sosyal olarak önemli biri gibi hissetmesini sağlar ve onun olumlu yüz ihtiyacını tatmin eder. Bu durum, Brown ve Levinson'ın (1987, s. 322) tanımladığı "muhabata yönelik ilgi, onay ya da sempatiyi abartmak" şeklindeki olumlu nezaket stratejilerinin açık bir örneğidir. Dorante, Jourdain'i "sarayda en şık delikanlı" olarak tanımlayarak, onu aslında ait olmadığı bir sosyal çevrenin parçası gibi gösterir ve bu sayede ona sembolik bir statü kazandırır. Bu iltifatlar yüzeyde dostane ve samimi görünse de aslında tamamen manipülatif bir amaç taşır. Dorante, Jourdain'in statü arzusunun ve toplumda onaylanma ihtiyacını besleyerek onun üzerinde bir kontrol alanı oluşturur. Bu dil kullanımı, nezaketin bir iyilik göstergesi olmaktan çıkarak bir çıkar aracı haline geldiğini gösterir. Sonuç olarak, Dorante, Jourdain'in olumlu yüzünü tatmin ederken, kendisini onun gözünde güvenilir ve dostane bir figür olarak konumlandırır ve böylece bu avantajlı ilişkiyi sürdürür.

Brown ve Levinson (1987, s. 319-320), dil kullanıcılarının nezaket stratejilerini belirlerken üç temel sosyolojik değişkene başvurduklarını savunur:

- 1- Sosyal mesafe (İng. "Distance" sözcüğünden türeyip "D" olarak kısaltılır)
- 2- Güç (İng. "Power" sözcüğünden türeyip "P" olarak kısaltılır)
- 3- Yükümlülük derecesi (İng. "Responsibility". "R" olarak kısaltılır).

“D, konuşmacı (S)¹ ile muhatap (H) arasındaki benzerlik/farklılık temelinde şekillenen simetrik bir sosyal mesafe boyutudur. [...] Sosyal yakınlığın bir yansıması genellikle olumlu yüzün karşılıklı verilmesi ve alınmasıdır” (Brown & Levinson, 1987, s. 320-321). Sosyal mesafe, konuşmacı ile muhatap arasındaki yakınlık ya da uzaklığı ifade eder. Sık etkileşim kuran ve birbirine benzeyen bireyler arasında sosyal mesafe düşük, az etkileşim kuran ve farklı sosyal gruplara mensup bireyler arasında ise yüksek olur. Sosyal mesafe arttıkça nezaket stratejilerinin daha dikkatli seçilmesi gerekir.

“P(H,S), muhatabın (H) kendi planlarını ve kendi öz-değerlendirmesini (yüzünü) konuşmacının (S) planları ve öz-değerlendirmesi pahasına dayatabilme derecesidir” (Brown & Levinson, 1987, s. 321). Kısaca güç, muhatabın konuşmacı üzerindeki hakimiyet derecesidir. Muhatabın konuşmacıya kıyasla sahip olduğu gücü ifade eder. Muhatabın gücü arttıkça, konuşmacının nezaket stratejilerine daha fazla önem vermesi beklenir.

“R, kültürel ve durumsal olarak tanımlanmış dayatmaların, bir öznenin kendi kaderini tayin etme veya onaylanma isteklerine müdahale ettiği düşünülen dereceye göre sıralanmasıdır” (Brown & Levinson, 1987, s. 321). Yükümlülük derecesi, bir dilsel eylemin, muhatap için ne kadar rahatsız edici ya da zorlayıcı olduğuna işaret eder. Yükümlülük arttıkça, olumlu yüzü tehdit edici eylem daha ağır hale gelir ve konuşmacının stratejileri daha yumuşatıcı olmalıdır.

Dorante ve Mösyö Jourdain arasındaki diyaloglarda:

D: Dorante, sosyal statü açısından Mösyö Jourdain'den üstündür. Soylu sınıfa mensup olan Dorante, burjuva sınıfından gelen Jourdain'le arasındaki sosyal mesafeyi net bir şekilde farkındadır. Bu mesafe, Dorante'ın Jourdain'i etkilemek ve kontrol etmek için daha yumuşatıcı ve yakınlık kurucu ifadeler kullanmasına yol açar. Örneğin, Mösyö Jourdain'e “sevgili dostum” diyerek hitap etmesi aralarındaki sosyal mesafeyi azaltma çabasıdır. Bu tür ifadeler, Jourdain'e bir yakınlık ve samimiyet hissi verir. Oysa bu yakınlık, Dorante'ın çıkar sağlama amacını örtbas etmek için bilinçli olarak kullandığı bir araçtır.

P: Dorante, Jourdain'e kıyasla daha fazla sosyal güce sahiptir. Jourdain'in sosyal statü takıntısını ve hayranlığını fark ederek bu gücü kendi lehine kullanır. Aralarındaki bu güç farkını azaltmak için Mösyö Jourdain'e karşı abartılı övgü, ilgi ve samimiyet gösterir.

R: Dorante'ın talepleri, özellikle borç isteme gibi eylemler, Jourdain üzerinde yüksek bir yükümlülük oluşturur. Bu tür talepler, Jourdain'in olumlu yüzünü tehdit edebilecek niteliktedir. Ancak Dorante, yükümlülüğü hafifletmek ve taleplerini kabul ettirmek için abartılı iltifatlar ve övgüler aracılığıyla olumlu nezaket stratejilerini devreye sokar. Dorante, Jourdain'i saray çevresinde önemli biri gibi hissettirerek yükümlülük duygusunu azaltır. Böylece, Jourdain'in sosyal yükselme arzusunu kullanarak, borç verme eylemini Jourdain için bir onur meselesi haline getirir. Böylece Jourdain, Dorante'ın taleplerine karşılık vermekten kaçınmaz.

Buna karşılık Mösyö Jourdain, Dorante'a kıyasla daha düşük sosyal statüsünün farkında olarak, kendi erdemlerini en aza indiren ve Dorante'ınkileri en üst düzeye çıkaran olumsuz nezaket ifadelerini kullanarak sürekli itaat eder ve hürmet gösterir:

¹ Brown ve Levinson'ın modelinde S kısaltması “Speaker” (konuşmacı), H kısaltması ise “Hearer” (dinleyici/muhatab) anlamına gelir.

Dorante: Mösyö Jourdain, sizi görmek için nasıl sabırsızlandığıma inanamazsınız. Siz bu dünyada en çok saygı duyduğum insansınız. Daha bu sabah kral dairesinde sizden bahsediyordum.

Mösyö Jourdain: Beni onurlandırıyor sunuz efendim.

Dorante: Hadi hadi, Şapkanızı çıkarmanıza gerek yok.

Mösyö Jourdain: Size hürmet borçluyum, bunu biliyorum mösyö.

Dorante: Ah, Tanrım! Şapkanızı takın rica ederim. Aramızda merasime lüzum yok.

Mösyö Jourdain: Beyefendi ...

Dorante: Takın diyorum size Mösyö Jourdain. Siz benim dostumsunuz.

Mösyö Jourdain: Emrinize amadeyim efendim.

Dorante: Siz Şapkanızı takmadıka ben de takmayacağım.

Mösyö Jourdain: (Şapkasını takarak.) Münasebetsizlik edeceğime kabalık ederim daha iyi (Molière, 2015, s. 45).

Yukarıdaki diyalog, Mösyö Jourdain'in sosyal statü farkındalığını, kendisini Dorante'ın altında görmesini ve buna bağlı olarak gösterdiği boyun eğici davranıŐları gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda Dorante'ın manipülatif nezaket ifadeleriyle bu dinamiği nasıl güçlendirdiği görülmektedir. Jourdain, Dorante'ın her sözünü ve hareketini sosyal bir üstünlük göstergesi olarak algılar. Örneğin, Dorante'ın "sizi görmek için sabırsızlanıyorum", "siz bu dünyada en çok saygı duyduğum insansınız", "sizden kral dairesinde bahsediyordum" gibi ifadeler, Jourdain'in sosyal statü hırsını körüklemek ve bu hırs üzerinden ekonomik ve sosyal avantaj elde etmek için sarf edilen abartılı ve manipülatif olumlu nezaket ifadeleridir. Bu sözler karşısında Jourdain kendisini Dorante'a karşı sosyal açıdan borçlu hisseder. Bu borçlu hissetme ise onun Dorante'ın maddi taleplerini sorgulamadan kabul etmesine sebep olur. Jourdain'in kendisini sürekli olarak ikinci planda konumlandırarak, Dorante'a karşı itaat ve hürmet ifadeleri kullanması Dorante'ın statusn zedelememek için dil seçiminde gösterdiği özveriyi göstermektedir. Mösyö Jourdain'in Dorante karŐısındaki dili ve tutumu, yalnızca sosyal statü farkındalığıyla değil, aynı zamanda yüz kavramı bağlamında da değerlendirilebilir. Çünkü sosyal ilişkilerde yüzü koruma ihtiyaı, bireylerin etkileŐimdeki söylemlerini ve stratejilerini Őekillendirir. Jourdain'in kendisini ikinci planda konumlandırmasının ve Dorante'ın manipülatif ifadelerine karşı gösterdiği duyarlılığın altında hem Dorante'ın hem de kendi yüzünü koruma çabası yatmaktadır.

Yüz, duygusal olarak yatırım yapılan, kaybedilebilen, korunabilen ya da geliŐtirilebilen ve etkileşimde sürekli olarak dikkat edilmesi gereken bir Őeydir. Genel olarak, insanlar etkileşimde yüzü korumak için iş birliği yapar (ve birbirlerinin iş birliğini varsayar), bu iş birliği yüzün karşılıklı savunmasızlığına dayanır. Yani, normalde herkesin yüzü, diğerlerinin yüzünün korunmasına bağlıdır ve insanların tehdit edildiklerinde kendi yüzlerini savunmaları ve kendi yüzlerini savunurken de başkalarının yüzlerini tehdit etmeleri beklenebileceğinden, genel olarak her katılımcının çıkarına olan, birbirlerinin yüzünü korumaktır [...] (Brown & Levinson, 1987, s. 311).

Goffman (2003, s. 7) ise bu durumu "zsaygı ve nezaket kuralının birleŐik etkisi, bireyin bir karŐılaŐma sırasında hem kendi yüzünü hem de diğer katılımcıların yüzünü koruyacak Şekilde

davranmasını gerektirir” şeklinde ifade eder. Olumsuz yüz ise Brown ve Levinson’a göre, bireyin özgürlük alanını koruma ve başkalarının müdahalesinden kaçınma ihtiyacını ifade ederken olumsuz nezaket stratejileri, muhatabın bu ihtiyacını tatmin etmek için başvurulan dilsel araçlardır. Muhatabın yüzünü korumaya ve statü farkını gözetmeye yönelik olarak Mösyö Jourdain’in “Beni onurlandırılıyorsunuz efendim” söylemi Brown ve Levinson’ın (1987, s.322) olumsuz nezaket stratejilerinden “hürmet göstermek”, “Emrinize amadeyim efendim” ve “Münasebetsizlik edeceğime kabalık ederim daha iyi” söylemleri muhatap üzerindeki baskının boyutunu en aza indirmek, “Size hürmet borçluyum, bunu biliyorum mösyö” söylemi ise bir borç altına girdiğini veya muhatabını borçlandırmadığını ifade etmek ilkeleriyle örtüşmektedir. Mösyö Jourdain’in söylemleri gelecek vadeden bir asilzade olarak imajını korumak için saygı içermektedir. Jourdain, Dorante’ın “şapkanızı takın” şeklindeki ısrarına itaat ederken kullandığı “Emrinize amadeyim efendim” sözüyle muhatabı üzerindeki baskıyı artırmamaya özen gösterir. Kendi kararını baskı altında değil, tamamen gönüllü bir şekilde aldığını göstermeye çalışır. Burada, muhatabın talebine karşı gösterilen saygı ve itaat, aynı zamanda baskının azaltılması stratejisinin bir yansımasıdır. Öte yandan, 17. yüzyıl Fransa’sında, şapka bir statü, şapka çıkarmak ise bir saygı göstergesidir. Bir kişi, kendisinden daha yüksek sosyal statüde olan birine karşı saygısını göstermek için şapkasını çıkarırdı. Mösyö Jourdain’in Dorante karşısında şapkasını çıkarması, onun Dorante’a duyduğu sosyal ve kişisel saygının fiziksel bir ifadesidir. Bu, Jourdain’in sosyal statü farkındalığını, Dorante’a olan hayranlığını ve kendini aşağı bir konuma yerleştirme eğilimini yansıtmaktadır. Jourdain’in “Münasebetsizlik edeceğime kabalık ederim daha iyi” diyerek Dorante’ın talimatıyla şapkasını tekrar takması, Jourdain’in statü farkını içselleştirdiğini ve Dorante’ın sözlerine itaat etmeye hazır olduğunu gösterir. Bu, onun Dorante karşısında ne kadar boyun eğici ve manipülasyona açık olduğunu somutlaştırır.

Mösyö Jourdain’in olumsuz nezaket stratejilerine başvurmasının nedeni, karısıyla olan diyalogunda açıkça görülmektedir. Madam Jourdain Dorante’ın sık sık kocasından borç para almasına tepki gösterir fakat Mösyö Jourdain ona şöyle cevap verir:

Siz o adamdan bahsederken kimden bahsettiğinizin farkında mısınız karıcığım? Sizin sandığınızdan çok daha mühim biri o. Sarayda sevilen sayılan bir senyör. Adam kralla konuşuyor, ben sizinle nasıl konuşuyorsam öyle. Böylesine asil bir adamın evime bu kadar sık gelmesi, bana ‘sevgili dostum’ diye hitap etmesi, eşitiymişim gibi davranması beni onurlandıran şeyler değil mi? Bana akla hayale sığmayacak iyiliklerde bulunuyor. Herkesin önünde bana öyle iltifatlar ediyor ki ne yapacağımı şaşırıyorum (Molière, 2015, s. 44).

Bu alıntıda Jourdain, Dorante’ı anlatırken onun statüsünü yücelterek kendi konumunu dolaylı olarak aşağı bir noktaya yerleştirir. Bu, olumsuz nezaket stratejisinin belirgin bir örneğidir, çünkü Jourdain, Dorante’ın üstünlüğünü kabul ederek ona saygı gösterir. “Eşitiymişim gibi davranması beni onurlandıran şeyler değil mi?” ifadesi, Jourdain’in kendisini Dorante ile aynı seviyede görmediğini, onun tarafından “eşiti gibi” davranılmayı bir lütuf olarak algıladığını ortaya koymaktadır. “Ne olmuş! Bu mevkideki bir adama borç vermek benim için bir şeref değil mi?” (Molière, 2015, s. 44) örneğinden ise Jourdain’in Dorante’ın kendisiyle ilişkisini tamamen olumlu bir bağlamda algıladığını ve bu nedenle borç vermeyi bile onurlandırıcı bir eylem olarak gördüğünü anlıyoruz. Ayrıca, “Bana ‘sevgili dostum’ diyen bir senyör için ne yapsam az” (Molière, 2015, s. 44) demesi Jourdain’in toplumdaki yerini yükseltme arzusunu ve bu uğurda manipülasyona açıklığını vurgulamaktadır.

Bu örnek aynı zamanda Goffman (1967) tarafından tanımlanan yüz korumanın sosyal etkileşimde nasıl merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Mösyö Jourdain, soyluların saygısını ve onayını kazanma umuduyla gönüllü bir boyun eğiş sergileyerek saygılı bir yüz oluşturmaya çalışmaktadır. Soyluluğa olan zaafı ve sosyal ilerleme arzusu, hiyerarşik normları içselleştirmesine ve bu nedenle aslılığını doğrulayan bir dil benimsemesine yol açmıştır.

Bazı durumlarda, olumsuz nezaket stratejisi manipülasyon amacıyla kullanılabilir. Böyle bir durumda konuşmacı, muhatabın özgürlük alanına duyduğu sahte bir saygıyı ifade ederek onu bir talebi kabul etmeye yönlendirebilir. Bu tür bir manipülasyon, özellikle sosyal sınıf farklarının belirgin olduğu ortamlarda sıkça görülür. *Kibarlık Budalası*'nda bu tür bir stratejiye Dorante'ın Jourdain'den borç isterken başvurduğu görülmektedir: “Yoksa talep ettiğim meblağ sizi müşkül duruma mı düşürecek?” (Molière, 2015, s.49), “Sizin için sorun olacaksa, başkasından da isteyebilirim” (Molière, 2015, s. 50), “Bana zevkle borç verecek bir sürü insan var. Ama siz benim en iyi dostum olduğunuz için başkasından borç istemek ayıp olur, diye düşündüm” (Molière, 2015, s. 50). Dorante'ın Mösyö Jourdain'den borç isterken kullandığı bu ifadeler, olumsuz nezaket stratejilerinin manipülatif bir bağlamda nasıl etkili şekilde kullanılabileceğini gösterir. Bu tür stratejiler, muhatabın özgürlük alanına saygı duyuyormuş gibi davranarak, onun üzerindeki sosyal baskıyı artırmayı amaçlar. Dorante, “Yoksa talep ettiğim meblağ sizi müşkül duruma mı düşürecek?” diyerek Jourdain'e kendi kararını verme özgürlüğü sunuyormuş gibi görünse de aslında bir sosyal baskı yaratır. Dorante, Jourdain'i zor durumda bırakmama niyeti taşıyormuş gibi davranırken, dolaylı olarak talebini kabul ettirme çabası içindedir. Olumsuz nezaket stratejisi burada, Jourdain'in olası bir “hayır” cevabını kendisiyle çelişen bir durum haline getirir. Eğer Jourdain “hayır” derse, bu sadece bir borç isteğini reddetmek anlamına gelmez; aynı zamanda “en iyi dost” imajıyla çelişir. Dorante, bu şekilde, Jourdain'in “hayır” demesini ahlaki bir sorun haline getirir. “Sizin için sorun olacaksa, başkasından da isteyebilirim” ifadesinde Dorante sözde Jourdain'e alternatif bir çözüm sunar gibi görünerek onun üzerindeki yükü azaltmaya çalışıyormuş gibi görünse de onun kendini kötü hissetmesini sağlar. “Bana zevkle borç verecek bir sürü insan var. Ama siz benim en iyi dostum olduğunuz için başkasından borç istemek ayıp olur, diye düşündüm” ifadesinde Dorante, başka kişilerden borç alabileceğini belirterek Jourdain'e bir seçim şansı sunar gibi görünür. Ancak “en iyi dostum” ifadesiyle Jourdain'in ahlaki sorumluluk hissetmesini sağlayarak onu sosyal bir zorunluluk altına sokar. Burada Dorante, olumlu nezaket unsurlarını da kullanarak borç isteme talebini Jourdain'in dostluk rolüne bağlar. “Başkasından borç istemek ayıp olur” ifadesi, Jourdain'in Dorante'a karşı hissettiği dostane bağlılığı bir yükümlülüğe dönüştürür. Jourdain, Dorante'ın diğer seçeneklerden vazgeçip yalnızca ondan yardım istemesini bir ayrıcalık olarak algılar ve borç verme kararını bu temelde alır.

Molière'in *Kibarlık Budalası* eserindeki 5. sahneden itibaren yer alan Mösyö Jourdain, terzi ve terzi çırağı arasındaki diyaloglar, terzi ve çırağının Mösyö Jourdain'i iltifatlar ve manipülatif stratejilerle nasıl maddi olarak sömürdüğünü açıkça ortaya koyar. Terzi: “İşte buyurun, sarayın en şık ve en güzel kıyafeti. Resmî ama siyah olmayan bir kıyafet dikmek, işte deha burada!” sözleriyle Mösyö Jourdain'e kıyafetin ne kadar eşsiz ve özel olduğunu abartılı ifadelerle dile getirmektedir. Brown ve Levinson'a göre (1987, s. 322), Muhataba yönelik ilgi, onay ya da sempatiyi abartmak stratejisiyle terzi Jourdain'in olumlu yüzünü okşar ve onun sosyal kabul görme arzusunu tatmin eder.

Çırakların, “Efendimiz, biz çıraklara biraz bahşiş verin lütfen” (Molière, 2015, s. 32), “Monsenyör; size minnettarız” (Molière, 2015, s. 32), “Monsenyör, cömertliğiniz için size

müteşekkirimiz” (Molière, 2015, s. 33) gibi ifadelerle mösyö Jourdain’i yüceltmek için unvanlar kullanarak ona statü hissi kazandırması onun cömertliğini artırmak için yaptıkları bilinçli olumlu nezaket stratejileridir. “‘Efendimiz!’ Asilzadeler gibi giyinmek budur işte. Burjuva gibi giyinen adama asla ‘efendimiz’ demezler. Buyurun alın, bu ‘efendimiz’ dediğiniz için” şeklinde cevap vererek Jourdain’in bu unvanlardan etkilenmesi sömürünün devam etmesini sağlamaktadır. Terzi, sık sık “asilzade” vurgusu yapar: “Bütün asilzadeler böyle giyinir” (Molière, 2015, s. 30), “Asilzadelerin çiçekleri ters dikilir” (Molière, 2015, s. 31), “Beyefendiye kıyafetini tıpkı asilzadelere giydirir gibi giydirin bakayım” (Molière, 2015, s. 32). Bu ifadeler, Grup içi kimlik belirteçlerinin kullanımı (Brown ve Levinson, 1987, s. 322) olumlu nezaket stratejisiyle örtüşerek Jourdain’in asilzade kimliğine bürünmesine ve kendisini sosyal olarak üstün hissetmesine yol açar ve bu algıyı koruma adına terzi ve çıraklara daha fazla ödül vermesini sağlar. Mösyö Jourdain, terzi ve çırağı tarafından kullanılan dille açıkça maddi olarak sömürülmektedir. Bourdieu’nün Sembolik Sermaye Kuramı burada devreye girer: Bourdieu, sembolik sermayeyi bir bireyin veya bir grubun sosyal bağlamda tanınırlık kazanması, itibarlı bir konuma erişmesi ve bu konumu koruması olarak tanımlar. Bourdieu’nün ifadesiyle: “Ekonomik sermayenin birikimi, sembolik sermayenin birikimiyle, yani bir itibar, saygınlık ve onurluluk imajının kazanılmasıyla örtüşür” (Bourdieu, 1979, s. 331). Bu bağlamda terzinin ve çırağın kullandığı dil ve Mösyö Jourdain’e hitap şekilleri, ona sembolik bir değer kazandırmayı vaat eder. Bu vaat, Jourdain’in ekonomik kaynaklarını terziye aktararak sembolik sermaye kazanma girişiminde bulunmasına yol açar. Ancak bu girişim, terzinin manipülasyonu sayesinde, Mösyö Jourdain’in sömürülmesiyle sonuçlanır. Terzi ve çıraklar, Jourdain’in sembolik sermaye arzusu üzerinden ekonomik sermaye elde eder.

Mösyö Jourdain, bir “asilzade” olma ve yüksek sınıfa dahil olma arzusuyla, müzik ve dans gibi “asalet” simgesi olan alanlara yönelerek kendisine bu alanlarda hocalar tutmuştur. Müzik ve dans hocaları, Mösyö Jourdain’in estetik ya da sanatsal anlamdaki yetersizliğinin farkındadır, ancak bunu yüzüne vurmazlar. Bunun yerine, Jourdain’in ödeme gücüne odaklanır ve bu durumdan maddi kazanç sağlamaya çalışırlar. Hocaların kendi aralarındaki konuşmalardan Mösyö Jourdain’in cehaletinin, hocalar için bir sorun değil, aksine bir fırsat olarak görüldüğü anlaşılmaktadır: “Bize gereken adamı bulduk sonunda. Mösyö Jourdain’in kapıldığı asalet ve zarafet hevesi bize pek iyi kazanç sağlıyor. Sizin dansınız, benim müziğim için bundan iyisi olamazdı” (Molière, 2015, s. 2). Sanatın gerçek değerinden ziyade, maddi karşılığının ön planda olduğunu vurgularlar: “Kavrayamıyor, bu doğru. Ama iyi para veriyor. Sanatımız da şu an her şeyden çok buna muhtaç” (Molière, 2015, s. 2). Hocalar, Mösyö Jourdain’e müzik ve dansı yalnızca bir beceri değil, sosyal yükselmenin anahtarı olarak sunar:

Mösyö Jourdain: Asilzadeler de müzik öğreniyor mu?

Müzik Hocası: Tabii, efendim.

Mösyö Jourdain: O halde ben de öğreneceğim (Molière, 2015, s. 7-8)

(...)

Müzik Hocası: Üstelik bu kadarı da yetmez efendim. Sizin gibi cömert, sizin gibi güzel şeylere eğilimli birinin her çarşamba veya perşembe evinde müzik konserleri vermesi gerekir.

Mösyö Jourdain: Asilzadeler de konserler verir mi?

Müzik Hocası: Tabii efendim.

Mösyö Jourdain: Ben de vereceğim o halde. (Molière, 2015, s. 13-14)

Metinde müzik hocası, Jourdain'e müziğin ve dansın yalnızca estetik bir yetenek veya boş zaman etkinliği olmadığını, aksine sınıfsal yükselişin ve toplumsal kabulün önemli bir aracı olduğunu ima eder. Bunu yaparken Mösyö Jourdain'in sosyal onaylanma ihtiyacını hedef alarak, onun olumlu yüzünü tatmin etmeye yönelik olumlu nezaket stratejileri kullanır. Brown ve Levinson'ın (1987, s. 322) "uzlaşma sağlamak" stratejisi bağlamında müzik hocası, Mösyö Jourdain'in toplumsal onaylanma arzusunun hedefi olarak ortak bir zemin yaratmak için onunla aynı istekleri paylaştığını hissettirir. Jourdain'in asilzade kimliği kazanma arzusunun paylaşır gibi davranarak, onun olumlu yüzünü tatmin eder ve kendisini bu amaca ulaşmanın rehberi olarak konumlandırır. Mösyö Jourdain'i sanatsal faaliyetlere daha fazla yatırım yapmaya teşvik etmek için "sizin gibi cömert, sizin gibi güzel şeylere eğilimli birinin her çarşamba veya perşembe evinde müzik konserleri vermesi gerekir" ifadesini kullanarak abartılı övgülere başvurur. Oysaki bu dolaylı talep, Jourdain'in sosyal yükselme arzusunun manipüle etmek için kullanılır. Bu talep Brown ve Levinson'ın (1987, s. 322) "Dolaylı ifadeler kullan" stratejisiyle ilişkilidir. Dolaylılık, Mösyö Jourdain'in talebi kendi isteğiyle yerine getiriyormuş gibi hissetmesini sağlayarak üzerindeki baskıyı azaltır ve doğrudan bir talep değil, dolaylı bir öneri veya sosyal bir norm olarak sunulur. Böylece, Mösyö Jourdain'in kendi isteğiyle bu etkinliği gerçekleştireceği düşünülür, ancak aslında bu, hocanın çıkarına hizmet eden bir manipülasyondur.

Mösyö Jourdain'in ekonomik kaynaklarını kullanarak sembolik sermaye kazanma girişimi sanatta da kendini göstermektedir. Müzik ve dans derslerini toplumda "asil" bir kimlik kazanmak için bir yatırım olarak görmektedir. Hocalar, Jourdain'in bu algısını güçlendirmek için olumlu nezaket stratejilerinden abartıya başvurur:

Dans Hocası: Müzik ve dans! Müzik ve dans, hayattaki en gerekli iki şey.

Müzik Hocası: Bir lke için müzikten daha elzem bir şey olamaz.

Dans Hocası: İnsanlar için danstan daha elzem bir şey olamaz.

Müzik Hocası: Müziksiz bir devlet ayakta kalamaz.

Dans Hocası: Dansı bilmeyen insan hiçbir şey bilmiyor demektir.

Müzik Hocası: Dünyadaki bütün karışıklıklar, bütün savaşlar müzik öğrenmemekten ileri gelir.

Dans Hocası: İnsanların başına gelen bütün felaketlerin, tarihte yaşanan bütün talihsizliklerin, politikacıların yanılığlarının ve büyük kumandanların hatalarının yegâne sebebi dans bilmemeleridir (Molière, 2015, s. 7).

Hocaların kendi sanatlarını övmek için başvurdukları bu abartı Paul Grice'in (1975) *Logic and Conversation* adlı eserinde yer alan "İşbirliği ilkesi" kuramında belirttiği özellikle "miktar" ve "ilgililik" maksimlerinin ihlal edildiğini göstermektedir. Grice'e göre işbirliğine dayalı konuşma, konuşmacıların doğru miktarda bilgi ve alışverişle ilgili bilgi sağlamasına bağlıdır: "Konuşmadaki katkınızı, içinde bulunduğunuz konuşma aşamasının gerektirdiği şekilde, konuşma alışverişinin kabul edilen amacı veya yönüne uygun olarak yapın. Buna İşbirliği İlkesi adı verilebilir" (Grice, 1975, s. 167). Ancak, hocalar ve Mösyö Jourdain arasındaki diyaloglarda bu maksimlerden kasıtlı bir sapma görüyoruz. Müzik ve dans hocaları sanatlarının önemi hakkında çok fazla bilgi vererek, topluma ve Mösyö Jourdain'e yararlılıklarını abartırlar. "Müziksiz bir

devlet ayakta kalamaz”, “Bütün savaşlar müzik öğrenmemekten ileri gelir”, “Tarihte yaşanan bütün talihsizliklerin... yegâne sebebi dans bilmemeleridir” gibi ifadeler sanatın önemini vurgulamak adına abartılı ve bağlam dışı bilgilerle doludur. Oysa Grice, miktar maksimini tanımlarken, konuşmacının katkısının ne eksik ne de gereğinden fazla bilgilendirici olması gerektiğini belirtir (Grice, 1975, s. 168). Ancak hocalar, bu ilkeyi göz ardı ederek sanatlarının önemini abartılı ifadelerle vurgular ve Mösyö Jourdain’e bu sanatları öğrenmenin vazgeçilmez olduğu fikrini aşılır. Bu strateji, Jourdain’i ders almaya daha fazla teşvik ederken, aynı zamanda onun ekonomik olarak sömürülmesini kolaylaştırır. “Dans bilmeyen insan hiçbir şey bilmiyor demektir” ve “Müziksiz bir devlet ayakta kalamaz” gibi ifadeler, sanat bilgisinin toplumsal statüyle doğrudan ilişkili olduğu izlenimini yaratır ve Jourdain’in bu derslere duyduğu ihtiyacı pekiştirir. Bu strateji Brown ve Levinson’ın “dolaylılık” stratejisiyle örtüşmektedir. Konuşmacı dolaylı ifadelerle başvurarak “potansiyel olarak yüze zarar veren yorumun sorumluluğundan kaçınabilir” (1987, s. 318). Dolaylılık, hocaların taleplerini doğrudan iletmek yerine Mösyö Jourdain’in bunları kendi istekleri gibi görmesini sağlar ve böylece manipülasyon başarılı olur.

Müzik Hocası: Savaş insanlar arasındaki uyumun bozulmasıyla çıkmaz mı?

Mösyö Jourdain: Bu doğru.

Müzik Hocası: Eğer bütün insanlar müzik öğrenseydi, birbirimizle daha uyumlu olmaz mıydık? Dünya ebedi barışa kavuşmaz mıydı?

Mösyö Jourdain: Haklısınız.

Dans Hocası: İster aile meselelerinde ister devlet işlerinde veya askeri işlerde olsun, bir insan hata yaptığında şöyle demezler mi? "Falanca kişi şu işte yanlış adım attı."

Mösyö Jourdain: Evet, öyle derler.

Dans Hocası: Yanlış adım atmak, dans bilmemek değil de nedir?

Mösyö Jourdain: Bu da doğru. İkiniz de haklısınız (Molière, 2015, s. 8-9).

Grice’e göre, bir konuşmacının katkısı mevcut konuşma bağlamıyla doğrudan ilgili olmalıdır; yani, konuşmacı konuşmanın amacından sapmamalıdır (1975, s. 168). Bu, Grice’in ilgililik maksimi olarak adlandırdığı ilkedir. Ancak yukarıdaki diyalogda, hocalar bu maksimi bilinçli bir şekilde ihlal etmektedir. Jourdain’e müzik ve dansın önemini benimsetmek amacıyla, konuşmayı onun bireysel ihtiyaçlarından uzaklaştırarak müzik ve dansın evrensel barış ve toplumsal düzen üzerindeki etkisine kaydırırlar. Bu strateji, Jourdain’in sanatsal eğitimi kişisel bir gereklilik olarak görmesini sağlamak için kullanılan bir yönlendirme biçimidir. Örneğin dans hocası, “Yanlış adım atmak, dans bilmemek değil de nedir?” diyerek dansın hatasız kararlar almanın temel bir ögesi olduğu ile ilgili bir bağlantı kurar. Ancak bireylerin dans bilgisi ile yaşamlarındaki hataları ilişkilendiren bu iddia konuşmanın bağlamını saptırır. Jourdain’in, “Bu doğru” ve “Haklısınız” gibi ifadeleri hocaların söylemlerini kabul ettiğini gösterir. Böylece müzik ve dansı evrensel önem taşıyan etkinlikler olarak sunan hocalar, Jourdain’in olumlu yüzünü tatmin ederek onun bu etkinlikleri benimsemesini sağlar.

Sonuç

Bu çalışmada, Molière’in *Kibarlık Budalası* adlı eserinde dilin, nezaket stratejileri yoluyla nasıl manipülatif bir araç olarak kullanıldığı ve sosyal statü farklarının bu stratejilerin uygulanışına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Brown ve Levinson’un Nezaket Kuramı çerçevesinde olumlu ve

olumsuz nezaket stratejileri detaylı bir Şekilde analiz edilmiŐ; özellikle sosyal statü farkı, gc ilişkileri ve yükümlülük derecesi bağlamında dilin stratejik kullanımı örneklerle açıklanmıŐtır. Elde edilen bulgular, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmakla kalmadığını, aynı zamanda bireyler arasında gc ilişkilerini pekiŐtirme, sosyal zaaflardan yararlanarak maddi ya da manevi çıkar sağlama amacı taşıyan manipülatif bir araç olarak işlev gördüğünü ortaya koymuŐtur.

Mösyö Jourdain karakteri, soylu sınıfa öykünen ve bu uğurda kolayca aldatılabilen bir burjuva olarak, sosyal statü arzusunun nasıl bir sömürü kaynağına dönüştüğünü göstermektedir. Dorante, müzik ve dans hocaları, terzi ve ıracak gibi karakterler, Mösyö Jourdain'in zaaflarını kullanarak onun olumlu yüz ihtiyaını tatmin etmeye yönelik stratejik nezaket kullanımlarıyla dikkat çekmiŐtir. Dorante'in abartılı iltifatları ve terzinin sosyal statü vurguları, Brown ve Levinson'ın olumlu nezaket stratejilerine örnek teŐkil ederken, Mösyö Jourdain'in boyun eğici ifadeleri ve sürekli saygı gösterme çabası ve hocaların dolaylı talepleri olumsuz nezaket stratejilerinin bir yansıması olarak deėerlendirilmiŐtir. Bu durum, sosyal statü farkının, dil kullanımı üzerindeki belirleyici rolünü ve bireylerin nezaket aracılığıyla nasıl yönlendirilebileceğini gözler önüne sermektedir.

Grice'in İŞbirliği İlkesi'nin ihlal edilmesi, özellikle müzik ve dans hocalarının söylemlerinde belirginleŐmiŐtir. Hocalar, miktar ve ilgililik maksimlerini kasıtlı olarak ihlal ederek sanatın değerini abartmıŐ ve konuşmayı manipüle ederek Jourdain'in olumlu yüzünü tatmin etmiŐtir. Bu stratejiler, Jourdain'in kendisini sosyal bir yükseliŐ yolunda gördüğüne inanmasını sağlarken, aslında maddi sömürünün zeminini hazırlamıŐtır.

Goffman'ın Yüz Koruma Kuramı ve Bourdieu'nün Sembolik Sermaye Kuramı da çalışmanın diğer önemli kuramsal dayanaklarını oluŐturmuŐtur. Mösyö Jourdain, sembolik sermaye kazanma arzusuyla sembolik statü göstergelerine yatırım yaparken, Dorante ve diğer karakterler bu arzuyu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıŐtır.

Sonuç olarak, *Kibarlık Budalası*'nda nezaket stratejileri, iletişimi kolaylaŐtıran bir araç olmanın ötesine geçerek, sosyal zaafları sömürmek ve bireyler üzerinde kontrol oluŐturmak için manipülatif bir Şekilde kullanılmaktadır. Bu alıŐma, dilin toplumsal bağlamda nasıl stratejik bir güce dönüŐebileceėini göstermesi açısından önem taŐımaktadır. Edebiyat eserlerinde dilin işlevselliğini ve manipülasyon gücünü gözler önüne seren bu analiz, nezaket stratejilerinin edimbilimsel ve toplumsal açıdan nasıl yorumlanabileceğine dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, bu stratejilerin farklı edebi türlerdeki yansımalarını inceleyerek dilin manipülasyon gücünü daha geniŐ bir perspektifte değerlendirebilir.

Extended Abstract

Language serves not only as a tool for communication but also as a reflection of social structures, power dynamics, and interpersonal relationships. The strategic use of language is particularly evident in politeness strategies, which regulate social distance, power differences, and obligations among individuals. These linguistic tools can be employed to facilitate communication, maintain social harmony, or, in some cases, manipulate interlocutors for personal gain. This study examines the role of politeness strategies in Molière's *The Bourgeois Gentleman* and their function in reinforcing social hierarchy and manipulation. The research explores how language, when strategically used by characters of varying social statuses, transcends mere courtesy and becomes a tool of control, deception, and exploitation. Specifically, the study focuses

on how politeness strategies are employed to exploit the social ambitions and vulnerabilities of the protagonist, Monsieur Jourdain, by other characters who seek to benefit from his aspirations. A qualitative text analysis approach was adopted to examine the dialogues within *The Bourgeois Gentleman*. The study utilizes Brown and Levinson's (1987) Politeness Theory, which categorizes politeness strategies into positive and negative politeness. Additionally, the research incorporates theoretical insights from Erving Goffman's Face-Saving Theory, Herbert Paul Grice's Cooperative Principle, and Pierre Bourdieu's Symbolic Capital Theory. Key dialogues from the play were analysed in the context of social status, power relations, and face management. The analysis focused on identifying instances where politeness strategies were manipulated to achieve material or symbolic gains. The primary research question guiding this study was: "How does language manipulation through politeness strategies transform courtesy into a tool for social control and influence?" This study demonstrates that politeness strategies, often associated with social harmony, can also function as instruments of manipulation and power reinforcement. Molière's *The Bourgeois Gentleman* illustrates how linguistic strategies shape power dynamics, with Monsieur Jourdain's desire for aristocratic recognition making him an easy target for exploitation. Characters such as Dorante, his tailor, and his teachers strategically manipulate his social aspirations using both positive and negative politeness strategies. Positive politeness is frequently employed to exploit Jourdain's ambition. Brown and Levinson define positive politeness as strategies that reinforce solidarity, admiration, and shared identity. Dorante flatters Jourdain extensively, making him believe he has gained noble recognition, which encourages financial generosity. The tailor and apprentices use honorifics and references to noble fashion to persuade Jourdain to overspend on clothing, while the music and dance teachers employ exaggerated claims, violating Grice's Cooperative Principle, to convince him that mastering these arts is essential for nobility. Conversely, Jourdain often resorts to negative politeness, particularly when interacting with those he perceives as superior. His deferential tone, excessive gratitude, and reluctance to impose reinforce his perceived inferiority. His eagerness to gain approval leads him to unquestioningly accept manipulation, ensuring his continued exploitation. Beyond politeness strategies, the study highlights deliberate violations of Grice's Cooperative Principle. The music and dance teachers provide misleading information to persuade Jourdain to continue lessons, while Dorante and the tailor create an illusion of nobility to maintain his financial support. Jourdain, blinded by his aspirations, misinterprets these interactions as confirmation of his rising social status. The findings also align with Bourdieu's Symbolic Capital Theory, which suggests that individuals seek social prestige through cultural investments. Jourdain's expenditures on aristocratic fashion, music, and dance are attempts to convert economic capital into social capital. However, his lack of noble lineage prevents him from gaining true recognition, leaving him vulnerable to exploitation by those who sustain the illusion of his social ascent. Ultimately, politeness strategies in *The Bourgeois Gentleman* go beyond mere decorum, serving as tools for reinforcing social hierarchies and securing personal gain. Jourdain's naive pursuit of noble status renders him susceptible to flattery and deception. Dorante's strategic compliments, the tailor's manipulative use of honorifics, and the exaggerated claims of the teachers all illustrate how politeness can act as a mechanism of control. These findings contribute to linguistic pragmatics and discourse analysis by highlighting how language, within literary discourse, can construct and manipulate power relations. Future research may explore similar dynamics in other literary works and real-world social interactions, further examining politeness as both a tool for cohesion and a means of exploitation.

Kaynakça

- Bou-Franch, P. (2020). Pragmatics and digital discourse in Spanish research. In *The Routledge handbook of Spanish pragmatics* (pp. 533-547). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429455643-39>
- Bourdieu, P. (1979). *La distinction: Ccritique sociale du jugement*. Editions de Minuit.
- Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge University Press.
- Dirhoussi, L. & El Bouazzaoui, M. (2022). La distinction sociale et culturelle dans Le Bourgeois gentilhomme de Molière: Essai de lecture à partir de la théorie de Pierre Bourdieu. *Synergies Turquie*, 15, 59-70.
- Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. Pantheon Books.
- Goffman, E. (2003). On face-work: An analysis of ritual elements in social interaction. *Reflections*, 4 (3), 7-14. <https://doi.org/10.1162/15241730360580159>
- Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.). *Syntax and semantics: Vol. 3. Speech Acts* (pp. 41-58). Academic Press.
- Holmes, J. (1995). *Women, men and politeness*. Longman.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.). *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Penguin.
- Kádár, D. Z. & Haugh, M. (2013). *Understanding politeness*. Cambridge University Press.
- Kılıçeri, N. Ö. (2022). Observations sémiotiques sur *Le Bourgeois gentilhomme*. *Synergies Turquie*, 15, 45-58.
- Leech, G. N. (1983). *Principles of pragmatics*. Longman.
- Locher, M. A. & Graham, S. L. (2010). Introduction to interpersonal pragmatics. In M. A. Locher & S. L. Graham (Eds.). *Interpersonal pragmatics* (pp. 1-13). De Gruyter Mouton.
- Molière, J. B. P. (1998). *Tartuffe* (R. Wilbur, Trans.). Harcourt Brace. (Orijinal çalışma 1664)
- Molière, J. B. P. (2015). *Kibarlık budalası*. (B. Günen, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma 1670)
- Peifer, M. (2000). Autonymie et connotation autonymique dans *Le Bourgeois gentilhomme* de Molière. *L'information grammaticale*, 85 (1), 11-14.
- Shakespeare, W. (2004). *Othello* (M. Neill, Ed.). Oxford University Press. (Orijinal çalışma 1604).
- Simpson, P. (2003). *Language through literature: An introduction*. London: Routledge.
- Watts, R. J. (2003). *Politeness*. Cambridge University Press.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0